

İSTANBUL'DAKİ YAZMA KÜTÜPHANELERİ

Günay Kut

Bu yazımızda İstanbul yazma kütüphaneleri üzerinde duracağız. Bu kütüphanelerin yerleri, binaları ve kitap sayıları hakkında da yeterli bilgi vermeğe çalışacağız. Bu konu üzerinde şimdiye kadar yazılan makalelerin çoğunda kütüphanelerin tarihçesi ve sınıflandırılması üzerinde durulmuştur¹. Bu makalede ise biraz olsun kütüphane binalarının tarihçesine değineceğiz fakat sınıflandırılmasını tamamen bir başka açıdan ele alacağız. Yazma kütüphanelerinin bugünkü işlerliği gözönüne alınacak olursa, onları bağlı olduğu kuruluşlar içinde incelemek daha doğru olur kanısındayım. Buna göre bir sınıflama yapılacak olursa:

- 1— Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne bağlı kütüphaneler
- 2— Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı kütüphaneler
- 3— Üniversitelere bağlı kütüphaneler
- 4— Belediyeye bağlı kütüphaneler
- 5— Vakıflara bağlı kütüphaneler
- 6— Banka, gazete gibi özel kuruluşlara bağlı kütüphaneler.

Yazma kütüphanesi deyince akla hemen yazma eser dışında kitabı olmayan kütüphane demek istediğimiz geliyorsa da bugün için böyle değildir. Yani yazma eser kütüphanesinde Arap harfli basma eser olacağı gibi, latin harfleri ile ve yabancı dilde de eser olabilir. Bu durumda bunlara yazma eser ihtiva eden araştırma kütüphan-

1 Bu konu için bakınız : Lütfü Eroğlu, «İstanbul Kütüphaneleri - ondokuzuncu yüzyıl başından bugüne kadar -», *Ayık Ansiklopedi*, V (İstanbul 1949), s. 1607-1611; Dr. Yaşar Karayalçın, *Kütüphanelerimize Umumi Bir Bakış*, (Ankara, 1952); Muzaffer Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri ve Yazma Tıp Kitapları*, (İstanbul, 1959); Şemim Emsen, «Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Türkiye Kütüphanelerinin Tarihçesi», *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (TKDB)*, IX (Ankara, 1960), s. 14-35 ve 119-126.

leri demek daha doğru mudur diye bir düşünce ortaya atılabilir. Fakat yazma eser kütüphanelerinin ve matbaanın kuruluş tarihleri gözönüne alınacak olursa, matbu eserlerin çok sonra bu kütüphanelere dahil edildiği kolaylıkla anlaşılır. Bu makalede adı geçecek çoğu kütüphane aslına yazma eser kütüphanesi olarak kurulmuştur. Fakat biz bu yazımızda bu kütüphanelerdeki basma eserlerden ve sayılarından bahsetmeyeceğiz. Özellikle yazma eserlerin kütüphanelere göre istatistiğini vermeğe çalışacağız. Burada hemen şunu belirtelim ki, yazma eserlerin sayıları verilirken cilt birliği üzerinden verilen sayılar %100'e yakın bir oranda doğruluk göstermektedir. Bu yazmaların Arapça, Farsça ve Türkçe sayılarını bildiren istatistikler ise pek sağlıklı değildir. Zira bir cilt birliği içinde birden fazla eser olacağı gibi, ayrı ayrı dillerden de olabilir². Hele *mecmua* adını verdiğimiz eserler içinde kimi zaman eser sayısı 40'a, 50'ye ve daha da fazlaya çıkabilir. Bu söylediklerimiz *külliyat* için de geçerli olduğu gibi kimi hallerde tek eser gibi görünen fakat birlikte ciltlenen kitaplar için de geçerlidir. İşte bu açıdan bir kütüphanedeki Arapça, Türkçe ve Farsça eser sayısı tekrar ele alınmağa muhtaçtır. Biz burada vereceğimiz rakamlarda elde mevcut olan son istatistikleri kullandık³. Dillere göre eser dağılımı sayısı bu kütüphanelerin kataloglarının basılması ile kendiliğinden ortaya çıkacaktır. İşte bu açıdan Belediye kütüphanesinin eski müdürlerinden rahmetli arkadaşım Orhan Durusoy'un «katalogsuz bir kütüphane, hiç şüp-

2 Bunun için bir örnek vermeye yetineceğiz. Halen Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Giresun Yazmaları 182 ciltten oluşmaktadır. Fakat yazmaların birer birer incelenmesinden sonra elde edilen sonuç şu olmuştur: 55 Türkçe, 482 Arapça, 9 Farsça ve 3 tane de Arapça-Türkçe olmak üzere 549 bibliyografik künye tesbit edilmiştir. Bu hususta ayrıca bk. *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, 2 (Ankara 1980).

3 Bu istatistikleri verirken de yine özellikle Türkçe, Arapça ve Farsça olarak verdiğimiz sayılar için %100 doğrudur diyemeyiz. Ancak her koleksiyon ayrı ayrı incelendiğinde tam ve kesin bir sayı vermek mümkün olacaktır. Elde mevcut listeler için bakınız: M. Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri Rehberi*, (İstanbul, 1951) 3. baskı; Yıldız Durbalı, «İstanbul Kütüphaneleri ve Sübyan Mektepleri,» Basılmamış Mezuniyet Tezi (İstanbul, 1963); Osman Ersoy, «İstanbul Hürriyet Meydanı ve Yerli Kütüphaneler,» *TKDB*, XIV (Ankara, 1965); Müjgan Cumbur, «Yazma Kütüphanelerimiz, bugünkü durumları ve meseleleri,» *TKDB*, XIX (Ankara, 1970), s. 3-17.

hesiz kitap deposundan başka birşey değildir.» sözünün doğruluğu da ortadadır.

Şimdiye kadar yazma eserlerle ilgili gerek kişisel gerekse Bakanlıkça yapılan katalog çalışmaları vardır. Fakat bu kataloglar Türkiye çapında kütüphaneleri içine alan eserler olmadığı gibi İstanbul kütüphanelerinin de tamamını kapsamamaktadır⁴. Bunlardan sadece tek kütüphanedeki eserlerin tümünü kapsayan, Arapça, Farsça ve Türkçe yazmalar için ayrı ayrı yapılan bir katalog örneği gösterebiliriz. O da rahmetli Fehmi Ethem Karatay'ın tek başına hazırlanmış olduğu Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinin kataloglarıdır⁵. Bunun yanı sıra hala geçerli olan, araştırmacıların ve kütüphanecilerin ellerinden düşürmedikleri Abdülhamit devri katalogları diye bilinen 40 defter halinde yayınlanan ve 64 İstanbul kütüphanesinin yazmalarını konularına göre sıralayan kataloglar dışında bir kütüphanenin tüm kitaplarını alıp inceleyen ve yayınlanan bir katalog yoktur diyebiliriz⁶. Tabii çoğu kütüphanelerin el yazması ile olan defterleri ve fiş kataloglarını bunun dışında tutuyoruz. Bu yazımızda özellikle Süleymaniye kütüphanesindeki koleksiyonların listesini verirken Abdülhamit devrinde katalogu yayınlanmış olanları üzerinde bir yıldızla belirteceğiz.

Türklerde okumaya verilen önem ve Anadolu kütüphaneleri

Gerçi yazımızın ismi İstanbul'da bulunan yazma kütüphaneleri

4 Orhan Durusoy, *İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu I* (İstanbul, 1953), s. XIV.

5 Geniş bilgi için bakınız: *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, I (Ankara, 1979) s. I-XIV.

6 Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, 2 cilt, (İstanbul, 1961); Aynı yazar, *Topkapı Sarayı Müzesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, (İstanbul, 1961); Aynı yazar, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, 4 cilt, (İstanbul, 1962-69). Bu çeşit bir çalışma Sayın Abdülbaki Gölpınarlı tarafından Konya, Mevlânâ Müzesi Yazmaları için yapılmaktadır. Halihazırda 3 cildi yayınlanan bu katalogların 4. cildi yayına hazır durumdadır. Bu son ciltte ayrıca Gölpınarlı'nın bu kütüphaneye bağışladığı yazmalar da yer almaktadır.

7 Devr-i Hamidi kataloglarının tam bir listesi için bakınız: Turgut Kut «Türkçe Yazma Eserler Katalogları Repertuarı,» *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 1972, (Ankara, 1973) s. 221-227.

hakkında ise de gerek kültür tarihi açısından gerekse kütüphane tarihi açısından Osmanlı imparatorluğunun yüzyıllar boyunca süren hükümlerinin her devresinde bilime, kitaba öğreticilere (öğretmenler, şeyhler ve saray hocaları) verdikleri değer herkesçe bilinmektedir. Buna bir iki somut örnek vererek tekrar konumuza dönelim. Fatih İstanbul'u fethettikten sonra meşhur Fatih külliyesini yaptırtır ve medresesine büyük alimleri hoca olarak tayin ettirir, ayrıca medresedeki kabiliyetli ve bilgili kişilerin adlarını bir deftere yazdırır, gerekli atamaları o deftere bakarak yaptırtır⁸. Yine Kanuni Sultan Süleyman'ın, oğlu şehzade Mustafa için ille de Sururi adlı bilgisi ile ad yapmış olan bir kişiden ders aldirmek üzere ısrarı bilime ve bilginlere verilen değeri ortaya koyar⁹. Bu örnekler pek çok arttırılabilir. Fakat bu iki küçük örnek bile bize Osmanlı imparatorluğunun sırf askerî güç üzerine kurulmadığını bunun yanı sıra bilime, okumaya ve san'ata karşı gösterilen sınırsız ilginin de bu imparatorluğun sürecinde büyük katkısı olduğunu gösterir. İşte bilime ve okumaya gösterilen bu ilgi pek tabii ki, kütüphanelerin oluşmasına neden olmuştur. Anadolu'nun hemen her şehrinde ve kasabasında kütüphanelerin çokluğu buna bir tanıktır. İstanbul kütüphanelerine dönmeden evvel Anadolu'daki kimi önemli kütüphanelerden ve kitap sayılarından bahsedeceğiz. Herşeyden evvel önemli merkezlerde kurulan kütüphaneler dikkati çekmektedir. Biz burada tarih açısından pek çok gerilere gitmektense bugün hala mevcut olan ve yazma eserler bakımından adı sayılmaya değer kütüphanelerden bahsetmeyi yazımızın güncelliği dolayısıyla yeğliyoruz¹⁰:

Adana, Ramazanoğlu Kütüphanesi, 1171 yazma; Afyon, Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi, 1283 yazma; Ankara, İlhalk-Eski Eserler Bölümü Kütüphanesi, 2198 yazma; Ankara, Millî Kütüphane, 2200 yazma ve 9500 yazma eserin mikrofilmli; Amasya, Beyazıt ilhalk kü-

8 *Tezkire-i Sehi*, yayın: Mehmet Şükrü, (İstanbul, 1925), s. 12; *Heşt Bihîşt, The Tezkire by Sehi Beg*, hazırlayan: Günay Kut, (Harvard Üniversitesi Basımevi, 1978), s. 96.

9 Charles P. Rieu, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, (London, 1888), s. 107b.

10 Aşağıda verilen yazma sayıları Müjgan Cunbur, «Yazma Kütüphanelerimiz, bugünkü durumları ve meseleleri», *TKDB XIX*, I (Ankara, 1970) adlı makalesinden alınmıştır. Bu konu için ayrıca bakınız: İlhan Akçay, «Orta Anadolu'da Bazı Kitaplıklar», *TKDB*, XIV, 1-2 (Ankara, 1965), s. 21-25.

tüphanesi, 928 yazma; Bursa, ilhalk kütüphanesi, 7251 yazma¹¹; Çorum, ilhalk kütüphanesi, 3451 yazma; Edirne, Selimiye-ilhalk kütüphanesi, 1724¹² yazma, Kastamonu, Genel kütüphane, 3583 yazma, Kütahya, Vahit Paşa Kütüphanesi, 2871 yazma, Manisa, ilhalk kütüphanesi, 5065 yazma¹³, Tire, Necip Paşa kütüphanesi, 1147 yazma esere sahiptir.

Yukarıda adları verilen kütüphaneler sadece şöyle bir seçmeye tabi tutularak verilen kütüphanelerdir. Yalnız şunu belirtmek isterim ki, Türkiye'nin neresine gidilirse gidilsin insanın karşısına muhakkak eski eserleri havi bir kütüphane çıkar. Adnan Ötügen'in 1962 yılında yayınladığı çok enteresan bir vesikada 298 kütüphane hakkında bilgi verilmiş ve yine bu vesikaya göre yazma eser sayısı 180.000 olarak belirlenmiştir¹⁴. Bu sayının cilt birliği üzerinden verildiği açıktır. 1907 yılında yapılan bir sayıma göre ise İstanbul'da 65 kütüphane tesbit edilmiş adları ve kitap sayıları listeler halinde verilmiştir¹⁵.

İstanbul'daki yazma kütüphaneleri

I— Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne bağlı olanlar :

1) Beyazıt Devlet Kütüphanesi¹⁶

Adres : İmaret Caddesi, no. 18 - Beyazıt

Tei. 22 31 67

11 Bursadaki yazmalar için bakınız : *Une liste des manuscrits choisis parmi les Bibliothèques de Bursa*, (İstanbul, 1951); Bursa'da bulunan kütüphanelerde mevcut kütübün miktar ve neveleriyle esasını mübeyyin cetveldir, *Vilâyet-i Hüdâvendîgar Sainamesi*, (1303), s. 312-404.

12 Günay Kut, «Edirne-Selimiye Kütüphanesindeki Türkçe Yazmalar Üzerine», *Türkiik Bilgisi*, III (Harvard, 1980).

13 Manisadaki yazmalarla ilgili bakınız : *Une liste des manuscrits choisis parmi les Bibliothèques de Manisa, Akhisar*, (İstanbul, 1951); İsmet Parmaksızoğlu, *Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu I*, (İstanbul, 1952); Aynı Yazar, «Manisa Kütüphaneleri», *TKDB*, XVI, II (Ankara, 1959), s. 17-22.

14 Adnan Ötügen, «Eski Bir Defter, 60 Yıl Önce Türk Kütüphaneleri», *TKDB*, XI, (Ankara, 1962), s. 3-21.

15 Müjgan Cunbur, «Batiya Kaçırılan Kitaplarımız», *TKDB*, VIII, (Ankara, 1959), s. 207-216.

16 Kütüphanenin kataloğu basılmıştır: *Defter-i Kütüphane-i Umumi*, (Mahmut Bey Matbaası, t.s.).

II. Beyazıt külliyesinin bir parçası olan Beyazıt Devlet Kütüphanesi İstanbul'un kitap gereksinmesine yetecek bir kütüphane düşünülmesi ve bunun İstanbul'un merkezî bir yerinde olması düşüncesi ile 1301/1883 yılının ramazan ayında büyük bir merasimle hizmete açılmıştır¹⁷. Külliye'nin kütüphane olarak kullanılan kısmı altı kubbeli olan ve İstablhane-i Amire olarak kullanılan kısmıdır¹⁸. Muzaffer Gökman'ın kütüphanenin ikinci *hafız-ı kütübü* (bugünkü kütüphaneci anlamına) İsmail Saip Sencer¹⁹'den naklettiğine göre kütüphane hizmete açıldığında kütüphanede tek bir kitap bile yoktu. Hemen o anda bir *Naima Tarihi* bulunup kütüphanenin ilk kitabı olarak kayda geçmiştir²⁰.

Bu kütüphane iki ana koleksiyondan oluşmuştur. Beyazıt-Genel ve Veliyüttin Efendi²¹. Daha sonra da yapılan küçük bağışlar vardır. Bunlardan Ahmet Cevdet'i sayabiliriz. Kütüphanenin toplam yazma sayısı 11.098 e ulaşmıştır. Bunların 1536 sı Türkçe, 9099 u Arapça, 443 tanesi de Farsça eserlerden oluşmaktadır.

Beyazıt Devlet Kütüphanesinin bir özelliği de 1934 yılında yürürlüğe giren Basma yazı ve resimleri derleme kanunu gereğince her yayından bir nüshanın bu kütüphaneye gelmesidir²². Bugün için bu durum yer sıkıntısına neden olmaktadır. Bu yüzden hemen kütüphanenin bitişiğindeki eski dişçilik okulu olan binanın yeri bakanlıkça alınmış ve Beyazıt Devlet Kütüphanesine tahsis edilmiştir. Ancak oraya yapılacak bina sayesinde yer sorunu biraz olsun halledilecektir.

90 kişilik bir okuyucu salonuna sahip olan kütüphanede yazma eserler üzerinde çalışma yapacaklar için özel bir yer ayrılmıştır. Oku-

17 Muzaffer Gökman, *Beyazıt Umumi Kütüphanesi*, (İstanbul, 1956), s. 6.

18 Muzaffer Gökman, a.g.e., s. 5.

19 Türk Kütüphaneciliği tarihinde önemli bir yer işgal eden İsmail Saip Efendi'nin yazma ve matbu eserleri bugün Ankara, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kitaplığında kendi adı ile anılan koleksiyondadır.

20 Muzaffer Gökman, *Beyazıt Umumi Kütüphanesi*, (İstanbul, 1956), s. 7.

21 Muzaffer Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri ve Yazma Tıp Kitapları*, (İstanbul, 1959), s. 30. Katalogu basılmıştır: *Defter-i Kütüphane-i Veliyüttin*, (İstanbul, 1304).

22 Muzaffer Gökman, *Beyazıt Umumi Kütüphanesi*, (İstanbul, 1956), s. 8.

ma salonuna girmeden önce müellif ve kitap adına göre yapılmış olan fiş katalogları yer almaktadır. Okuma salonuna palto, çanta v.s. gibi şeylerle girilmez. Bu gibi teferruat hemen oradaki vestiyere bir demir marka karşılığında bırakılır. Bu markanın üzerinde okuma salonunda oturulacak sandalyenin de numarası kayıtlıdır.

Kütüphane, yaz aylarında cumartesi ve pazar günleri kapalıdır. Kış ayları da pazar hariç, çalışma saatlerinde okuyucuya hizmet vermektedir.

ii) İlhalk (Millet) Kütüphanesi.

Adres : Macar Kardeşler Caddesi, no. 58, Fatih

Tel. 21 21 40

Bugün bu adla anılan kütüphane eski Feyziye medresesi olup, 17 Nisan 1916 yılında Diyarbakırlı Ali Emiri Efendi'nin gayreti ile Millet Kütüphanesi adıyla kurulmuştur. İstanbul'daki ilhalk kütüphanelerinin (sayıları 65 in üstündedir) merkezi olan bu kütüphane yazma eser ihtiva etmesi bakımından ilgi çekicidir²³. Mimarı açıdan da hayli ilginç olan bu bina 1112/1701 yılında 10 talebe odasından oluşmak üzere Şeyhülislâm Feyzullah Efendi tarafından yaptırılmıştır. Kişiliği, kitap merakı, çalışkanlığı ve eserleriyle tanınan rahmetli Ali Emiri Efendi²⁴ yukarıda da tekrar ettiğimiz gibi 1916 yılında bu kütüphaneye basma ve yazma olarak 15.000 ciltlik kitap bağışlamıştır. Ölüncüye kadar da (23 Ocak 1924) bu kütüphanenin müdürlüğünü yapmıştır. 1962 yılından itibaren Millet Kütüphanesi, İlhalk Kütüphanesi adıyla hizmet vermeye başlamıştır.

Kütüphane iki büyük koleksiyondan oluşmuştur. 2162 yazması ile Feyzullah Efendi kitapları ve 4424 yazması ile Ali Emiri yazmaları. Ali Emiri Efendi bölümünde numaralama sistemi oldukça değişiktir. Kendi arasında Arapça, Farsça ve Türkçe olarak 3 ana bölüme ayrılan yazmaların herbirinin numaralanması kendi içinde bir

23 Uzun süre devam eden bir restorasyondan sonra, 16.11.1981 de, Simkeşhane-i Amire'nin il-halk kütüphanelerinin merkezi olarak açılmasından sonra, Millet Kütüphanesinde sadece yazma eserler kalmıştır.

24a Hayatı hakkında bakınız: Mehmed Serhan Tayşi, «54. ölüm yıldönümü münasebetiyle büyük kitap dostu Ali Emiri Efendi,» *Millî Gençlik*, (Şubat, 1978), s. 11-17.

bütündür. Türkçelere gelince bu bölüm de yine kendi rasında Tarih, Coğrafya, Manzum, Edebiyat, Tıp Riyaziye ve Askeriye gibi bölümlere ayrılmış olup, kendi arasında numaralanmıştır. Yani her bölüm 1'den başlamaktadır. Bu bölümlerin içinde manzum eserler sayıca en çok olanıdır (941 adet). Bu eserlerin hemen hepsinde Ali Emiri Efendi'nin vakıf mührünü görmek mümkündür²⁴. Elde sadece yazma fihristi olan bu kütüphanenin fiş katalogları da araştırmacılara sunulmuş durumdadır. Kütüphanede manzum bölümünde pekçok padişah divanı olduğu malumdur. Bu gibi önemli yazmalar Müze adı verilen bir odada muhafaza edilmektedir. Fakat asıl önemli ve dünyada şimdilik tek nüsha olarak bilinen *Divanü Lügati't-Türk* adlı eserin bu kütüphanede olduğunu belirtmeden geçemeyeceğim. Bu nüsha bilindiği üzere Kaşgarlı Mahmud'un kendi eliyle yazdığı nüshadan istinsah edilmiştir²⁵. Bu eser de yine Ali Emiri Efendi tarafından 30 sarı liraya satın alınmış ve sonra da koleksiyonu ile bu kütüphaneye vakfedilmiştir.

Yazma eser sayısı toplam 6576 ya ulaşmıştır. Bunların 3575 i Arapça, 486 sı Farsça 2515 i de Türkçe eserdir.

Kütüphanenin basma eserler için gezici kütüphane sistemi vardır, dışarıya kitap iare servisi de bulunmaktadır.

Kütüphane pazar günleri ve resmi tatiller dışında her gün, yaz-kış çalışma saatleri içinde okuyucuların hizmetine açıktır. Yazma eserler üzerinde çalışanlar için hemen müdüriyet binasının ön kısmında 4-5 kişilik bir yer ayrılmış durumdadır.

iii) Murat Molla Kütüphanesi²⁶.

Adres : Murat Molla Caddesi, no. 12

Çarşamba-Fatih

Tel. 21 61 38

24 Mührün üzerindeki yazı şudur : Diyarbakırlı Ali Emiri (ortada), Alahu Taala Hazretlerinin rızası için vakf itdüm (yanlarda).

25 *Divanü Lügati't-Türk Tercemesi*, çevirme Besim Atalay, (Ankara, 1939), s. XVI-XIX.

26 Katalogu basılmıştır: *Defter-i Kütüphane-i Damatzade Mehmet Murat*, (İstanbul, 1311).

Kütüphane İlhalk (Millet) Kütüphanesine bağlıdır.

Kütüphanenin banisi Damatzade Murat Efendi (ö. 1192/1778) bilime olan saygı ve sevgisi ile tanınmıştır. İşte bu zat Sultan Selim'de Tevkii Cafer mahallesinde aldığı arazide önce tekkesini sonra da kütüphanesini yaptırmıştır (1189/1775). Kütüphanenin kapısı üzerinde şair Fitnat Hanım'ın düşürdüğü tarih halâ durmaktadır²⁷. Otuz kişilik okuma salonuna sahip olan kütüphanede yazma sayısı 1831 tanedir²⁸. Fihristte görülen Murat Molla dışındaki Şeyh Hafız Mehmet Murat, Şeyh Mehmet Arif ve Gelibolulu Tahir Efendi'ye ait koleksiyonlar 1956 yılında Süleymaniye Kütüphanesine nakledilmiştir. Ayrıca sonradan bu kütüphaneye katılan Hamidiye, Lala İsmail Efendi, Servili, Düğümlü Baba, Darülmecnevi, Esat Efendi, Mehmet Ağa, Saliha Sultan, İzmirli Mustafa, Rüstem Paşa ve Yusuf Ağa Kütüphaneleri de yine aynı yılda Süleymaniye Kütüphanesine nakledilmişlerdir.

Kütüphane 1953-54 yıllarında bakanlıkça restore edilmiş, fiş katalogları hazırlanmış ve okuyucuya daha iyi hizmet verme durumuna sokulmuştur.

Kütüphane pazar ve resmi tatiller dışında hergün çalışma saatleri içinde okuyucuya açık tutulmaktadır.

iv) Süleymaniye Kütüphanesi²⁹.

Adres : Süleymaniye, Ayşekadın Hamamı Sok. no. 35

Beyazıt - İstanbul

Tel. : 20 64 60 ve 20 64 61

Yazma koleksiyonları bakımından Ortadoğunun hatta dünyanın en zengin yazma kütüphanesi olarak niteliyebileceğimiz Süleymaniye Kütüphanesinin tarihçesine göz atacak olursak, Süleymaniye Külliyesi yapıldığında külliye içinde kütüphane olarak yapılmış bir yapıya rastlanmaz. Lâkin Süleymaniye Vakfiyesinde, kütüphane ya-

27 Müzaffer Gökman, *Muratmolla Kütüphanesi*, (İstanbul, 1958), s. 10.

28 Bu kütüphanenin matbu katalogunun kimlerinde İsmail Saip Sencer'in yaptığı muhtemel olan numara düzeltmeleri göze çarpmaktadır. Fakat bu düzeltmelerin geçerli olmadığını yaptığımız inceleme sonucu olarak burada belirtmeliyiz. Kitaplar halâ matbu katalogda gösterilen numaraları taşımaktadır.

29 Süleymaniye kütüphanesi için bakınız : Halit Dener, *Süleymaniye Ummi Kütüphanesi*, (İstanbul, 1957) ve *Süleymaniye Kütüphanesi*, (İstanbul, 1974).

pıldığında *hafız-ı kütüb* tayini hususunda bir açıklama konulduğuna göre kütüphane yapma düşüncesi muhakkak ki yer almıştı³⁰. Bu kütüphane ilk kez Süleymaniye Kütüphanesi adı altında 1165/1751-2 yılında I. Mahmut (1730-54) zamanında Süleymaniye Camii içinde kurulmuştur³¹. Fakat Müjgan Cunbur'un makalesine dayanarak bu kütüphanenin I. Mahmud'un sadrazamı Köse Mustafa Bahir Paşa'nın vakfetmiş olduğu kitaplardan değil, çok daha eski yıllara uzandığını, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 135. dolap 1890 numaralı *Vakfiye*'nin sonundaki bilgiye göre 153 kitaptan oluştuğunu söyleyebiliriz³². Süleymaniye kütüphanesi böylece kurulduktan sonra bu kitaplar Süleymaniye Umumî Kütüphanesine (Süleymaniye sani medresesi içinde) taşınmıştır³³. Böylelikle Süleymaniye Kütüphanesine Aşir Efendi, Beşir Ağa, Çelebi Abdullah Efendi, Çorlulu Ali Paşa, Damat İbrahim Paşa, Esat Efendi, Hafız Ahmet Paşa, Kılıç Ali Paşa, Lâleli, Mesih Paşa, Molla Çelebi gibi daha evvel Sultan Selim'de toplanan vakıf kütüphaneleri getirilmiştir. Daha sonraları da başka koleksiyonlarla beslenen Süleymaniye Kütüphanesine 1967 yılında, I. Mahmut tarafından 1152/1739 da kurulan Ayasofya Kütüphanesi de nakledilmiş bulunmaktadır. 1980 yılında Süleymaniye Kütüphanesindeki koleksiyon sayısı 128 e yükselmiş bulunmaktadır³⁴. Bu koleksiyonların çoğu vakıf kütüphaneleridir. Bununla beraber kütüphaneye satın alınmış koleksiyonlar da bulunmaktadır. Halen bir büyüme ve gelişme içinde olan Süleymaniye Kütüphanesine bağışlar yapılmakta, önemli koleksiyon sahiplerinin gerek kendilerinden gerekse varislerinden satma önerileri gelmekte ve bu öneriler kütüphaneye değerlendirilmektedir. İşte bu yüzden ki, kitap ve koleksiyon sayısı da bu bağışlara ve satın almalara göre daima değişmekte ve artış kaydetmektedir. Genellikle birer veya ikiser yazma halinde yapılan bağışlar Yazma Bağışlar Bölümüne kaydedilmektedir. Bu arada bu bölüme 1977 yılından itibaren zaman zaman

30 Halit Dener, *a.g.e.*, s. 32.

31 Halit Dener, *a.g.e.*, s. 31.

32 Müjgan Cunbur, «Kanunî Devrinde Kitap Sanatı, Kütüphaneler ve Süleymaniye Kütüphanesi», *TKDB*, XVII, 3 (Ankara, 1968), s. 139.

33 Halit Dener, *a.g.e.*, s. 32.

34 Halit Dener'in kitabında vermiş olduğu 79 koleksiyon sayısı ve yine 1974 yılında yayınlanan *Süleymaniye Kütüphanesi* adlı eserde verilen 94 koleksiyon sayı itibarıyla çok gerilerde kalmış durumdadır.

aynı kişi tarafından yapılan çok önemli bir bağıştan bahsetmeden geçemeyeceğim. Sayın Nuri Arlasses kendi koleksiyonundan şimdiye kadar 200 ü aşkın yazmayı Süleymaniye kütüphanesine önemli kitapçılardan ve kitap severlerden merhum Raif Yelkenci anısına hürmeten bağışlamış bulunmaktadır. Halen bağış yapmakta devam eden Nuri Arlasses'in yapmış olduğu bağışlar bir koleksiyon oluşturacak niteliğe gelmiş olduğundan, belki de bu bağışı kendi adı altında toplamak yerinde olacaktır. Nuri Arlasses'in bu takdire şayan yazma bağışı dışında yine bu kütüphaneye bir slide arşivinin çekirdeğini oluşturan siyah-beyaz ve renkli İstanbul ve Anadolu ile ilgili pek çok sayıda slide da bağışlamıştır. Kendisine kütüphaneciler ve araştırmacılar adına burada teşekkür etmeyi bir borç sayıyorum.

Diğer önemli bir bağış ta 1974 yılında Profesör Dr. Süheyl Ünver'in 974 (Bu sayı 1980 yılında 1000 e yükselmiştir.) adet dosya ve defterden oluşan çoğu kendi el yazısı ile olan bağışıdır. Bu eserlerin özelliği Profesör Ünver'in yıllar yılı titizlikle ve sabırla topladığı çeşitli konularla ilgili eserler olmasındadır. (Kâğıt yapımı ve çeşitleri ,cilt, mühür gibi çeşitli konular üzerine kaynaklara dayanan bu defterler muhakkak ki arşiv vesikası niteliğindedir).

Bu konuyu bitirmeden son olarak 1978 yılında vefat eden sevgili hocam Profesör Dr. Ali Nihat Tarlan'ın Kültür Bakanlığı'na alınan ve bugün Süleymaniye Kütüphanesinde bir koleksiyon teşkil eden eserlerinden de bahsetmek isterim. 2000 küsür kitabın 198 adedini yazma eserler teşkil eden bu koleksiyonun Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Çalışmaları İstanbul Bürosunca fiş çalışmaları yapılmış ve basıma hazırlanmıştır. 192 cilt birliği yazma eserden 425 adet eser tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bu koleksiyon *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu I* [34] (Ankara 1981) olarak yayımlanmıştır.

Okuma salonu :

Süleymaniye Kütüphanesi bir yazma kütüphanesi olması dolayısıyla bilimsel araştırmaya açık bir kütüphanedir. Yalnız yabancı araştırmacıların kütüphanelerde çalışabilmeleri için Dışişleri Bakanlığı, dış münasebetler dairesinden izin almaları gerekmektedir. Bunun için de Türkiye'ye gelmeden ya kendi konsoloslukları ya da Türk konsoloslukları aracılığı ile müracaat etmeleri ve hangi kütüphanelerde, hangi konuda çalışacaklarını bildirmeleri zaman kaybını ön-

lemek açısından önemlidir. Bu izin meselesi yalnız Süleymaniye kütüphanesi için değil, Kültür Bakanlığına bağlı bütün kütüphaneler için geçerlidir.

Yaz-kış araştırmacılar, profesörler, doktora öğrencileri ve tez yapan öğrencilerle dolu olan okuma salonu, pazar günleri ve resmî tatiller dışında hergün çalışma saatleri içinde okuyucuya açıktır. Cumartesi günleri çalışma yapmak isteyen okuyucuların Cuma gününden istedikleri kitapların koleksiyon adlarını ve numaralarını bildirmeleri gerekmektedir. Bu kaide diğer kütüphaneler için de aynıdır. Yalnız yaz aylarında cumartesi günleri tatildir. Okuma salonunda müracaat kitapları, (Ansiklopediler, tarihler, tezkireler, lûgatler ve kataloglar) her an okuyucunun hizmetindedir. Okuma odasında yabancı ülkelerin kütüphanelerinin katalogları bulunduğu gibi Anadoludaki yazma kütüphanelerinin pek çoğunun tesbit fişleri de bulunmaktadır (Manisa, Kütahya, Çorum, Edirne gibi). Yerli yabancı kütüphanelerin kataloglarının okuma salonundaki numaralarını gösteren hem alfabetik hem de memleket adına göre düzenlenmiş bir fiş kataloğu da devamlı olarak okuma salonunda bulunmaktadır. Okuma salonunda bir uzman devamlı olarak okuyucunun hizmetinde olmak üzere görevlendirilmiştir.

Mikrofilm Bölümü :

Kültür Bakanlığına bağlı olan kütüphanelerdeki yazma eserlerin mikrofilm ve fotokopi istekleri iki ana merkezden yönetilmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi ve Ankara, Millî Kütüphane. Son yıllarda buna Topkapı Sarayı Müzesi de eklenmiştir. Süleymaniye, mikrofilm bölümü çalışmalarını iki esas üzerinden yapmaktadır. *Para karşılığı* olarak yapılan hizmet ve de *mübadele yolu* ile yapılan hizmet. Yukarıda verilen iki ana esasa bağlı olmak üzere yabancılar ve yurt dışında çalışan ilim adamları ve doktora öğrencileri mikrofilm isteklerini belirtmek üzere bir form doldururlar. Bu form doğrultusunda kütüphaneye Kültür Bakanlığına bir yazı yazılarak izin istenir. İzin gelmesi halinde (bu izin ya mübadele ya da para karşılığı olarak gelir) hemen gerekli işlemler yapılır. Türk olan ve Türkiye'de çalışan ilim adamları ve doktora öğrencileri veya tez

öğrencileri için böyle bir izne gerek yoktur. Yine mikrofilm bölümüne bir form doldurulur ve gerekli izin kütüphane müdürünün yetkisi altındadır.

Bugün Süleymaniye Kütüphanesinde bir mikrofilm arşivi oluşmuş durumdadır. Bu arşiv, iki ana bölümde toplanmıştır. 1) Dışarıdan mübadele yolu ile gelen mikrofilmler, 2) Süleymaniyeden istenen mikrofilmler. Bunların hem yazar adına hem de eser adına göre yapılmış fiş katalogları mevcuttur.

Cilt ve Kitap hastalıkları bölümü :

Bu bölüm 1962 yılında kurulmuştur. Bugün klâsik tarzda cilt tamiri yapan, yıpranmış, kurt yenikli ve nem kapmış kitapların modern metotlarla tekrar hayata kavuşturan bu bölüm, şimdilik Türkiye Kütüphanelerinde tektir. Çok az bir kadroyla çok büyük hizmet veren bu bölümde zaman zaman ebru kursları ve cilt kursları açılarak bu hususta teknisyenler yetiştirilmektedir. Ayrıca bu bölüme yeni katılanlara şiraze örmesi, kitap tamiri ve cilt yapımı da öğretilmektedir. Bu bölüm, zaman zaman diğer kütüphanelerden hatta Anadolu kütüphanelerinden gönderilen kitapların tamiri ile de uğraşmaktadır.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Çalışmaları İstanbul Bürosu

Adres: Süleymaniye, Ayşe kadın Hamamı sok. No. 35 ve 33
Tel. : 20 64 62

1978 yılı içinde gerçekleştirilen bu projenin merkezi Ankara'dadır. Bu merkezin İstanbul bürosu ise Süleymaniye Kütüphanesinde 1978 yılı içinde kurulmuş, 1979 yılından itibaren de çalışmalarına başlamıştır. Bu projenin gayesi öncelikle Türkiye içindeki Kültür Bakanlığına bağlı olan yazma kütüphanelerindeki mevcut yazmaların (Türkçe, Arapça, Farsça ve başka dillerde) tavsifi kataloglarını koleksiyon koleksiyon hazırlayıp yayınlamaktır. Bu çalışmalar sona erince Müzeler, Üniversite kütüphaneleri ve diğer kuruluşlara ait kütüphanelerdeki yazma eserlerin kataloglanması başlayacaktır³⁵.

35 *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu*, (Ankara, 1979), s. XIV, ayrıca bk.

Hali hazırda 3. fasikülü satışa arzedilen³⁶ dördüncü fasikülü basıma hazırdır. Birinci fasikül Ankara, Anıt Kabir; Ankara, Çankaya Köşkü; Büyük Millet Meclisi kütüphaneleri yazmalarıyla, Adıyaman kütüphanesinin yazmalarını; 2. fasikül Giresun, Ordu İlhalk ve Rize (Ardeşen)ilçe halk kütüphanesi yazmalarını; I [34] ise Ali Nihat Tarlan yazmalarını kapsamaktadır. Böyle bir çalışma tabii ki bir grup işidir. Hayli teferruatlı bir çalışmayı gerektiren böyle bir projenin gerçekleşmesi ise grup çalışması ile birlikte uzman çalışmasını gerektirir. Türkçe, Arapça ve Farsça yazma eserler üzerinde uzmanlaşmış kişilerin yapabileceği bir iştir. Sadece dili bilmekle olmayacağı ortadadır. Bunun yanı sıra kaynak eserleri bilmesi, müracaat kitaplarından yararlanmasını bilmesi daha doğrusu bu sahada uzun yıllar çalışmış olup, tecrübe kazanması gerekmektedir. Çalışma sırasında konularına göre bir sıraya tabi tutulan her koleksiyonun yazmaları kendi içinde bir bütün sayılmaktadır. Her koleksiyonun sonunda bir de yazar ve eser adına göre indeks verilmektedir. Bu şekilde bütün koleksiyonların basımından sonra bunların toplu bir indeksi yapılacak, böylelikle Türkiye içinde bir yazma eserin kaç nüshası olduğu ve özellikleri ortaya çıkacaktır³⁷. Bu çalışmalar sırasında mevcut matbu kataloglar da kaynak olarak kullanılacağından bir eserin sadece Türkiye'de değil, dünyadaki yazma kütüphanelerindeki nüshaları belirlenecektir. İşte bu proje ile şimdiye kadar yapılmamış bir çalışma gerçekleştirileceği gibi yurt içi ve yurt dışı ilim adamlarına da büyük ölçüde kolaylık sağlanmış olacaktır.

İndeks Katalog Çalışmaları :

1968 yılında Süleymaniye Kütüphanesi kendi bünyesindeki yazma eserlerin indeks katalogunu yapma işlemine girmiş, öncelikle Türkçe ve Farsça yazma eserlerden başlayarak eser ismine göre çalışmalara başlamıştır. Şimdiye kadar Türkçe yazmalardan R harfine kadar olan eserlerin taranması bitmiş, F harfine kadar olanlar

İsmet Parmaksızoğlu, «Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu Çalışmaları», *TKDB*, XXIX, 2 (Ankara, 1980), s. 92-98.

36 Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu, I (Ankara, 1979); II (Ankara 1980) ve I [34] (Ankara 1981).

37 Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu I, s. XIV.

Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne basım için gönderilmiştir. Farsça yazmalar ise H harfine kadar tamamlanmıştır. Bugün için bu çalışmalar uzman yokluğundan maalesef devam edememektedir. Bu çalışmaların yeni uzman atamaları ile hızlanması ve biran önce bu indeks katalogların basılması en içten temennimizdir. Zira kültür tarihinde çok önemli bir yer işgal eden kütüphaneler ve bu kütüphaneleri oluşturan eserlerin (yazma veya basma) bilim dünyasına tanıtılması ve bu yolla araştırmacılara kolaylık sağlanması ancak ve ancak bu kütüphanelerin kataloglarının yayınlanmasına bağlıdır.

Süleymaniye Kütüphanesindeki Koleksiyonlar

1979 yılı istatistiği Süleymaniye Kütüphanesindeki yazma sayısını 64.266 olarak göstermektedir. Buna risaleleri de katacak olursak, bu rakam 100.000 in üzerine çıkar. Şimdi aşağıya Süleymaniye Kütüphanesinde mevcut koleksiyonların bir listesini 1980 yılındaki duruma dayanarak veriyoruz³⁸.

1— Abdülğani Ağa	1 yazma
2— Ali Galip Yener	4 yazma
3— Ali Nihat Tarlan	192 yazma
4— Ali Saip Efendi	47 yazma
5— Ali Sevil Akay	49 yazma
6— Amcazade Hüseyin Paşa*	456 yazma
7— Antalya Tekelioğlu	98 yazma
8— Aşir Efendi*	454 yazma

(Bazı Ashabı Hayrat Vakfı namalumu ve Sadettin Mübteği)

9— Ayasofya*	5119 yazma
10— Bağdatlı Vehbi Efendi	1639 yazma
11— Beşir Ağa*	631 yazma
12— Beşir Ağa (Eyüp*)	193 yazma
13— Carullah	2194 yazma

38 Koleksiyonlarda sadece yazma adedi belirtilmiş, Türkçe, Arapça ve Farsça sayılara güvenemediğimiz için verilmemiştir. Diğer kütüphanelerde de verilen Türkçe, Arapça ve Farsça sayıları için aynı şeyi söyleyebiliriz.

14— Celâl Ökten	10 yazma
15— Çelebi Abdullah Efendi*	183 yazma
16— Çorlulu Ali Paşa*	385 yazma
17— Damat İbrahim Paşa*	1171 yazma
18— Darülmecnevi*	472 yazma
19— Denizli	480 yazma
20— Düğümlü Baba*	204 yazma
21— Afgani Şeyh Ali Haydar Efendi	31 yazma
22— Esat Efendi*	3698 yazma
23— Eyüp Camii (Hz. Halit*)	186 yazma
24— Fatih*	5219 yazma
25— Gelibolulu Tahir Efendi*	26 yazma
26— Giresun	182 yazma
27— Gülnuş Valide Sultan	66 yazma
28— Hacı Mahmud Efendi* (Yahya Efendi Dergahı)	4487 yazma
29— Hacı Reşit Bey	19 yazma
30— Hafız Ahmet Paşa	36 yazma
31— Hafit Efendi*	461 yazma
32— Hafit Efendi İlâvesi*	37 yazma
33— Halet Efendi*	882 yazma
34— Halet Efendi İlâvesi*	310 yazma
35— Hamidiye*	1490 yazma
36— Harput	443 yazma
37— Hasan Hayri ve Abdullah Efendi	142 yazma
38— Hasan Hüsnü Paşa* (Katalogu nadir bulunan bu katalogun bir nüshası Süleymaniye kütüphanesinde okuma salonunda bulunmaktadır.)	1052 yazma
39— Hasip Efendi Tekkesi	37 yazma
40— Haşim Paşa	102 yazma
41— Hekimoğlu Ali Paşa* ve Hek. Ali Pş. Camii	928 yazma
42— Hıdiv İsmail Paşa	1 yazma
43— Hüseyin Paşa*	714 yazma
44— Hüseyin Kâzım Bey	10 yazma
45— İyd Mehmet Efendi	2 yazma
46— İbrahim Efendi*	455 yazma
47— İbrahim Gürpınar (Hafız)	8 yazma
48— İhsan Mahvi Balkır	8 yazma

49— İsmihan Sultan*	521 yazma
50— İzmir Atatürk	896 yazma
51— İzmirli İsmail Hakki	275 yazma
52— İzmirli Mustafa Efendi*	5 yazma
53— Kadızade Burhanettin	33 yazma
54— Kadızade Mehmet	567 yazma
55— Karaçelebizade Hüsamettin*	357 yazma
56— Kasıdecizade Süleyman Sırrı Ef.	444 yazma
57— Kılıç Ali Paşa*	998 yazma
58— Lala İsmail*	754 yazma
59— Lâleli*	3775 yazma
60— Mahmut Paşa*	359 yazma
61— Mehmet Ağa Camii*	142 yazma
62— M. Arif-M. Murat*	184 yazma
63— M. Hilmi-M. Fethi	252 yazma
64— Mesih Paşa	118 yazma
65— Mihrişah Sultan*	443 yazma
66— Molla Çelebi	146 yazma
67— Muğla Hoca Mustafa	354 yazma
68— Murat Buhari	309 yazma
69— Musalla Medresesi*	158 yazma
70— Nafiz Paşa	613 yazma
71— Nasuhi Dergâhı (Üsküdarlı Nasuhi Ef.)	294 yazma
72— Nebahat Eren	1 yazma
73— Osman Huldi Öztürkler	79 yazma
74— Pertev Paşa (Salimiye)	665 yazma
75— Pertevniyal (Valide Cami)*	400 yazma
76— Rauf Yekta	4 yazma
77— Reisülküttap Mustafa Efendi*	1203 yazma
78— Reşit Efendi	1178 yazma
79— Rüstem Paşa*	166 yazma
80— Saliha Hatun	177 yazma
81— Serez	1810 yazma
82— Servili	332 yazma
83— Seyyit Nazif Efendi*	46 yazma
84— Suat Erler	26 yazma
85— Sultan Ahmet I.	108 yazma
86— Süheyl Ünver	974 defter

87— Süleymaniye*	1037 yazma
88— Sütlice Dergâhı (Elif Efendi)	93 yazma
89— Şazeli Tekkesi	117 yazma
90— Şehit Ali Paşa	2843 yazma
91— Şehzade Mehmet	109 yazma
92— Şerif Muhittin Targan	10 yazma
93— Şeyhülislâm Esat Efendi*	188 yazma
94— Tahir Ağa Tekkesi	143 yazma
95— Tirnovalı	286 yazma
96— Turhan Hatice (Valide Sultan*)	338 yazma
97— Uşşaki Dergahı	348 yazma
98— Yahya Tefvik*	368 yazma
99— Yazma Bağışlar	2639 yazma
100— Yeni Cami*	1201 yazma
101— Yeni Medrese*	144 yazma
102— Yozgat	767 yazma
103— Yusuf Ağa*	372 yazma
104— Ziya Erdem	2 yazma
105— Zühdü Bey	118 yazma

(Yukardaki listede yıldız işaretli olanların katalogları II. Abdülhamit devrinde basılmıştır. Yalnız hepsi ayrı ayrı değil, kimi halde ikisi üçü bir arada basılmışlardır. Bunun için bakınız : *Süleymaniye Kütüphanesi*, (İstanbul, 1974), s. 18-25).

Yazma ihtiva etmeyen veya yeni gelen koleksiyonlar :

106— Ahmet Erip Gürtay, 107— Ahter İren - Nazif İren, 108— Avni Karabece, 109— Basma Bağışlar, 110— Erzincan, 111— Fethi Sezal Türkmen (Tahirü'l-Tevlevi'nin de birçok kitabı bu koleksiyon içindedir), 112— Fetva Emni Mehmet Nuri, 113— Dr. Feyzullah Paşa, 114— Gülseren Çığ, 115— Hacı Hafız Nurettin Türkten, 116— Hüsnü Bağcı, 117— Kemal Sülker, 118— Kemalettin Akay, 119— Mahir Zaim Bey, 120— Mehmet Nusret, 121— Necip Erdem, 112— Nurettin Ağa, 123— Ressam Ali Rıza Bey, 124— Sadettin Serezli-Ümit Erkmen, 125— Suat Dikmen, 126— Rüştü Ultav, 127— Vehbi Çelebi, 128— Yabancı Diller.

Süleymaniye'ye bağlı kütüphaneler :

Süleymaniye kütüphanesine bağlı 5 kütüphane vardır.

v) Atıf Efendi Kütüphanesi³⁹.

Adres : Vefa Caddesi, no. 44

Vefa-İstanbul

Tel. : 27 38 07

Vefa caddesi üzerinde bulunan bu kütüphane 1741 tarihinde Mustafa Atıf Efendi tarafından kurulmuştur. 48 kişilik okuma salonuna sahip olan kütüphanede yazar ve eser adına göre fiş katalogları hazırlanmıştır. Hem yazma hem basma eserleri içine alan bu kütüphanede 2826 yazma (336 Türkçe, 2406 Arapça ve 84 Farsça) eser mevcuttur. *Tarih Deyimleri Sözlüğü* adlı önemli eserin yazarı olan Mehmet Zeki Pakalın'ın yazma ve basma eserlerden oluşan koleksiyonu da bu kütüphanede bulunmaktadır.

Kütüphane, kış ayları içinde Pazar ve Pazartesi günleri kapalıdır. Yaz ayları içinde ise Cumartesi-Pazar günleri kapalıdır. Resmi tatiller dışında çalışma saatleri içinde okuyucuya açıktır.

vi) Köprülü Kütüphanesi⁴⁰

Adres : Divanyolu Caddesi, Boyacı Ahmet Sok. no. 1

Çenberlitaş-İstanbul

Tel. : 27 52 88

1661 yılında Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından İstanbul'da kurulan ilk vakıf kütüphanesidir. Fazıl Ahmet Paşa'dan sonra bu kütüphaneye aynı aileden vakıflar yapılmaya devam etmiştir. Bahçe içinde Türk-İslâm mimarisinin tipik örneklerinden olan bu kütüphaneye büyük bir odadan ibaret olup, 14 kişiliktir. Kitaplar da aynı yerde muhafaza edilmektedir. 2582 yazma eseri (224 Türkçe, 2298 Arap-

39 Kütüphanenin katalogu basılmıştır: *Defter-i Kütüphane-i Atıf Efendi*, (İstanbul, 1310); kütüphane için ayrıca bakınız : *Türkiye Kütüphaneleri Rehberi*, (Ankara, 1957), s. 56-57, s. 56-57 ve *Süleymaniye Kütüphanesi*, (İstanbul, 1974), s. 24.

40 Kütüphanenin katalogu basılmıştır: *Köprülü Mehmet Paşa Kütüphanesinde mahfuz kütüb-i mevcudenin defteridir. y.t.s.*; Kütüphane için ayrıca bakınız : *Türkiye Kütüphaneleri Rehberi*, (Ankara, 1957), s. 74-75 ve *Süleymaniye Kütüphanesi*, (İstanbul, 1974), s. 17.

ça, 60 Farsça) bulunmaktadır. Bölümler Köprülü I, Köprülü II, Köprülü III olarak adlandırılmıştır.

Kütüphane kış ayları içinde pazar ve pazartesi günleri kapalıdır. Yaz ayları içinde ise cumartesi-pazar günleri kapalıdır. Resmi tatiller dışında çalışma saatleri içinde okuyucuya açıktır.

vii) Nuruosmaniye Kütüphanesi⁴¹

Adres : Nuruosmaniye Camii Avlusu-İstanbul
Tel. : 27 20 04

Kütüphane binası I. Mahmut devrinde yaptırılmağa başlanmış, III. Osman zamanında bitmiştir. Yazma eserlerinin sayısı 5052 (919 Türkçe, 3667 Arapça, 466 Farsça) dir. Bir hayli büyük olan okuma salonu 40 kişi kadar alır. Yazar ve eser adlarına göre yapılmış fiş kataloğu mevcuttur. Nuruosmaniye Kütüphanesi Bayrampaşa, Müferrik ve Yeni Eserlerden oluşmaktadır.

Kütüphane kış ayları içinde pazar ve pazartesi günleri kapalıdır. Yaz aylarında ise cumartesi-pazar günleri kapalıdır. Resmi tatiller dışında çalışma saatlerinde okuyucuya hizmet vermektedir.

viii) Ragıp Paşa Kütüphanesi⁴²

Adres : Lâleli-Ordu caddesi no. 225
Lâleli-İstanbul
Tel. : 27 47 90

1763 yılında Koca Ragıp Paşa tarafından kurulmuştur. Koca Ragıp Paşa Paşa kütüphanesini ve çalışma biçimini, mali işlemlerin nasıl yapılacağını uzun uzadıya vakfiyesinde anlatır⁴³. Kütüphanenin hemen yola bakan kısmında eskiden sübyan mektebi olup ta şimdiki çocuk kütüphanesi olarak hizmet veren bir kısım da vardır⁴⁴. Bu

41 Kütüphanenin kataloğu basılmıştır: *Nuruosmaniye Kütüphanesinde mahfuz kütüb-i mevcudenin defteridir*, (İstanbul, 1301).

42 Kütüphanenin kataloğu basılmıştır: Abdurrahman Nacim Efendi, *Koskade kâim Sadr-ı esbak Ragıp Paşa Kütüphanesinde mevcut olan kütüb-i şerifenin defteridir*, (İstanbul, 1285) ve *Defter-i Kütüphane-i Ragıp Paşa*, (İstanbul, 1310).

43 Fazla bilgi için bakınız : *Ragıp Paşa Kütüphanesi Vakıfnamesi*, Ragıp Paşa Kütüphanesi nr. 137.

44 Sübyan mektepleri için bakınız : Turgut Kut, «İstanbul Sübyan Mektepleriyle ilgili bir vesika.» *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, II (Harvard, Cambridge 1978), s. 55-84.

bu da Koca Ragıp Paşa tarafından yaptırılmıştır. Çocuk kütüphanesi İlhalk kütüphanesine bağlıdır. 90 kişilik büyük bir okuma salonu olan kütüphanenin yazar ve eser adına göre, bir de konulara göre fiş katalogları mevcuttur. Müracaat kitaplarının ve ansiklopedik eserlerin çok olduğu bu kütüphane ortaokul ve lise öğrencilerinin çok sık gittiği bir kütüphanedir. Bu kütüphaneye sonradan ilâve olunan Yahya Tevfik, Yeni Medrese ve Musalla Medresesi koleksiyonları bugün Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Kütüphanenin yazma cilt sayısı 1275 tanedir (69 Türkçe, 1165 Arapça ve 41 Farsça).

Kütüphane kış aylarında pazar-pazartesi günleri kapalıdır. Yaz aylarında ise cumartesi-pazar günleri kapalıdır. Resmi tatiller dışında çalışma saatlerinde okuyucuya açıktır.

ix) Selim Ağa Kütüphanesi⁴⁵

Adres : Selimağa Kütüphanesi, Üsküdar-İstanbul
Tel. : Yok

Kütüphane, Üsküdar'da Atlamataşı civarında Tenbeller mahallesindedir. Avlu kapısının üstündeki 1196/1781-2 yılına ait Yesari Mehmet Esat hattıyla yazılan kitabeden anlaşıldığına göre Selim Ağa bu kütüphaneyi yaptırdığında sarayın mutfak emini idi⁴⁶. Ne yazık ki, Hacı Selim Ağa kütüphanesini ve yanında da sübyan mektebini yaptırdıktan 7 yıl sonra idam edilmiştir⁴⁷. Kütüphane 5 koleksiyondan oluşmuştur. 1) Hacı Selim Ağa Kitapları, 2) Aziz Mahmut Hüdayi Kitapları, 3) Nurbanu Sultan Kitapları, 4) Emir Hoca Kemankeş kitapları ve 5) Yakup Ağa kitapları.

Kütüphanenin toplam kitap sayısı 2952 tanedir (595 Türkçe, 2226 Arapça ve 131 Farsça). Diğer bir istatistikte ise 2901. cilt kitap verilmektedir.

Kütüphanenin tatil günleri ve çalışma saatleri Süleymaniye Kütüphanesine bağlı diğer 4 kütüphaneninki gibidir.

45 Kütüphanenin kataloğu basılmıştır: *Defter-i Kütüphane-i Elhac Selim Ağa*, (İstanbul, 1310).

46 İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, II (İstanbul, 1977), s. 405.

47 İbrahim Hakkı Konyalı, *a.g.e.*, s. 405.

2— Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Olanlar :

x) Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi⁴⁸

Adres: Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü
Gülhane-İstanbul

Tel. : 20 77 40 ve 41

13 Haziran 1891 yılında Osman Hamdi Bey (ö. 1910) in gayreti ile yapılmış olan bu müzenin yazma eserler ihtiva eden bir kütüphanesi de vardır. Kütüphane kısmı iki katlı olan binanın ikinci katında bulunmaktadır. Basma eserleri çok zengin olan bu müze kütüphanesinin 1689 yazma eseri vardır.

Cumartesi, pazar ve pazartesi günleri ziyaretçiye ve okuyucuya kapalı olan müze ve kütüphanesi resmî tatiller dışında normal iş saatlerinde okuyucuya açıktır.

xi) Divan Edebiyatı Müzesi⁴⁹.

Adres: Galip Dede Caddesi, no. 15
Tünel-Beyoğlu-İstanbul

Tel. : 45 41 41

Galata Mevlevihanesi veya Kulekapısı Mevlevihanesi adıyla tanınan bu bina, fetihten sonra kurulan ilk mevlevihanedir. Cumhuriyet döneminde tekke ve zaviyelerin kapanmasıyla bu mevlevihane de kapanmıştır. Uzun yıllar harap kalan binanın 1962 lerde onarım çabaları başlamış ve 1975 yılında da Divan Edebiyatı Müzesi adıyla halka açılmıştır. Müzede, çoğu teşhirde olan, Kur'an-ı Kerimler, mecmualar ve divanlardan müteşekkil 194 adet yazma eser bulunmaktadır. Müzeye kitap alımına hala devam edilmektedir.

Resmî tatiller dışında pazartesi günleri hariç, her gün ziyaretçiye açık olan müzede yazma eserler üzerinde çalışmak isteyen araştırmacı ve bilim adamlarına gereken kolaylık gösterilmektedir.

48 *Türkiye Kütüphaneleri Rehberi*, (Ankara, 1957), s. 70.

49 Konur Ertop. «Divan Edebiyatı Müzesi...» *Milliyet Sanat Dergisi*, sayı 345(26 Kasım, 1979), s. 18-21.

xii) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi⁵⁰.

Adres: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
Sultanahmet-İstanbul

Tel. : 28 35 47 (3 hat)

Bugünkü Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinin çekirdeğini Fatih Sultan Mehmet'in sarayında kurduğu özel kütüphanesi olarak kabul edebiliriz⁵¹. Bu kütüphanedeki yazma eserler, saraya satın alınanlar, müellifi veya müstensihi tarafından padişaha sunulanlar, önemli devlet adamlarının hediyeleri ve nihayet miras yoluyla gelenlerden oluşmaktadır. Saraya satın alınan veya hediye edilen bir yazma eserin de aelâde bir görünüşte olmayacağı pek tabiidir. Bu bakımdan da yazmaların cildi, tezhibi, minyatürü de en az yazmanın kendisi kadar değer taşımaktadır. Saraydaki ilk büyük kütüphane III. Ahmet tarafından kurulmuştur. Bugün de aynı adla anılan bu binanın yapımına 1131/1719 yılında başlanmış ve bir yıl sonra bitmiştir⁵². Topkapı Sarayı Cumhuriyetin ilânından sonra müze haline sokulmuş ve üçüncü avludaki Akağalar Camii kütüphane olarak hizmete girmiştir. Dağınık halde bulunan koleksiyonlar (Hazine kitaplığı, Emanet hazinesi, Revan kitaplığı, Medine kitaplığı, Sultan Mehmet Reşat, Tiryal Hanım kitaplığı, Koğuşlar kitaplığı) Yeni Kütüphane olarak adlandırılmış ve hepsi bu binada toplanmıştır. III. Ahmet kitaplığı bundan hariç tutulmuştur⁵³. Kütüphane açıldığından bu yana, kitap alınmasına devam edilmektedir. 1925 ten bu yana kütüphaneye 1175 adet el yazması kitap alınmıştır. Son yıllarda bağışlanan İsfendiyaroğlu koleksiyonunda ise 26 adet el yazması eser bulunmaktadır. Hırka-i saadet dairesinde ise biri murakka olmak üzere 139 adet yazma bu kütüphaneye getirilmiştir. Yukarıda verilen rakamlar dışında kütüphanede 13070 ciltlik yazma eser mevcuttur (3088 Türkçe, 939 Farsça, 9043 Arapça).

Kütüphanenin fotokopi atelyesi vardır. 10 kişilik okuma salonu bulunmaktadır.

50 Bu kütüphanenin yazma katalogları için bakınız not. 6.

51 Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu I*, (İstanbul, 1961)'deki Halûk. Y. Şehsüvaroğlu'nun önsözü, s. V.

52 Fehmi Ethem Karatay, *a.g.e.*, s. VI.

53 Fehmi Ethem Karatay, *a.g.e.*, VIII.

Resmî tatil günleri, cumartesi-pazar günleri dışında araştırmacıya açıktır. Bu kütüphanede çalışmak izne tabidir.

xiii) Türk ve İslâm Eserleri Müzesi

Adres: Şifahane Caddesi, no. 6
Süleymaniye-İstanbul
Tel. : 22 18 88

Mimar Sinan'ın eseri olan bu yapı 1550-1557 yılları arasında Süleymaniye külliyesi ile birlikte yapılmıştır. Avlu çevresinde revaklar ve bunların çevresinde olan 5 büyük odadan oluşmaktadır. Müze ilk kez 1914 yılında Evkaf-ı İslamiye Müzesi adı altında vakıf eserlerin bir araya getirilmesi ile açılmıştır⁵⁴. Cumhuriyetin ilânından sonra 1926 yılında Evkaf-ı İslamiye Müzesi Hars Müdürlüğü kanalıyla Maarif Nezaretine bağlanmış ve sonra da Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü meydana gelmiştir. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi olarak hizmet veren bu müzede diğer bölümlerin yanında bir de yazma eserler bölümü vardır. Bu bölümde büyük çoğunluğu Yazma Kur'anlar ve cüzler teşkil etmektedir.

1978 yılında Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Çalışmaları Ankara merkezinden istenen istatistik üzerine yapılan sayımda bu müzede toplam 2251 ciltlik yazma eser tesbit edilmiştir. Bu eserlerin 76 sı Türkçe, 2012 si Arapça ve 163 tanesi de Farsçadır. Bu sayıma *murakkalar* da dahil edilmiştir.

Resmî tatiller ve cumartesi pazar hariç, her gün açıktır.

3— Üniversitelere bağlı yazma ihtiva eden kütüphaneler.

54 Anadolu'nun ve İstanbul'un çeşitli müze ve kütüphanelerinden kimi nadide yazmalar da toplanarak bu müzede teğhire konmuştur. Bunlara birkaç örnek verecek olursak, ilk ağızda şu kütüphanelerden alınan eserleri söyleyebiliriz: Ayasofya Kütüphanesinden, Gebze'deki Çoban Mustafa Paşa Kütüphanesinden, Edirne'den, Çorum'da, Süleyman Fevzi Paşa Kütüphanesinden, İstanbul'dan Murat Molla, Aşir Efendi ve Pertevniyal Valide Sultan Kütüphanelerinden yazmalar müzenin kuruluşu olan 1914 yılından itibaren çeşitli tarihlerde teğhire alınmıştır. Halen bu eserler bu müzede teğhir edilmektedir. Buna mukabil genellikle Anadolu'da yeni açılan müzelere de Türk ve İslâm Eserleri Müzesi kitap ve obje göndermektedir. Bu müzenin bir kataloğu 1939 yılında basılmıştır: *Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Rehberi*, (İstanbul, 1939).

xiv) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi⁵⁵ (İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi)

Adres: Besim Ömer Paşa Cad. no. 15
Beyazıt-İstanbul
Tel. : 22 21 80

Kütüphane binası aslında 1912 yılında Şeyhülislâm Hayri Efendi tarafından *medresetü'l-kudât* (kadılar medresesi) adıyla yaptırılmıştır. 1924-25 yılında ise İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun rektörlüğü sırasında Edebiyat ve Hukuk Fakültesinden gelen kitaplar, Sultan Abdülhamit'in Yıldız Sarayından gelen ve Halis Efendi'nin, Sahip Molla'nın ve Rıza Paşa'nın kitaplarıyla de beslenerek *Darülfünun Kütüphanesi* adı altında kurulmuştur. Bina 3 katlı olup, 18 odadan oluşmuştur. Şu anda binanın birinci katında depolar bulunmakta ve bir büyük salonu da aŞrkiyat Enstitüsü işgal etmektedir. İkinci kattaki 3 salondan birisi eski eserlere, diğeri yeni eserlere, üçüncüsü de periyodiklere ayrılmış durumdadır. Yine ikinci katta yazar ve kitap adına göre yapılmış alfabetik bir fiş kataloğu ile sistematik fiş kataloğu dolapları yer almaktadır. Arapça, Farsça ve Türkçe yazma eserlerin fiş dolapları ise bunlardan ayrıdır. Bunlar yazar ve eser adına göre hazırlanmış olup, halâ arap harfleri iledir. Bugün koleksiyonlar birleştirilmiş ve eski numaraları yerine yeni numaralar verilmiştir.

Bu kütüphanenin bir özelliği de İstanbul Üniversitesi Ed. Fak. de yapılan tezlerin bir nüshasının bu kütüphaneye verilmesidir. Tezler için yine eser ismine ve hazırlayanın adına göre düzenlenmiş bir fiş katalog dolabı bulunmaktadır. Burada toplu olarak bulunan tezlerin sayısı 14.000 kadardır.

Ayrıca 134 yılında çıkan 2527 sayılı basma yazı ve resimleri derleme kanununa göre bütün yurtda basılanlardan birer nüsha bu kütüphaneye gönderilmektedir. İkinci katta müdür odası yanında büyükçe bir odada müzeli eserler ve eşyalar muhafaza edilmekte olup,

55 Bu kütüphanenin matbu eserlerinin kataloğu dışında Arapça yazmalarla ilgili 1 ciltlik 2 fasikülden oluşan bir kataloğu basılmıştır. Bu çalışma yarım kalmıştır: Fehmi Ethem Karatay, *İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, I, fas. 1-2, (İstanbul, 1951, 1953). Ayrıca kütüphaneye ilgili fazla bilgi için bakınız: *Türkiye Kütüphaneleri Rehberi*, (Ankara, 1957), s. 19-20; Ali Ercan Tığ, «İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin Bugünkü Durumu ve Yeni Binasının Kapasitesi», Basılmamış Tez, (İstanbul, 1971).

her görmek isteyene açılarak gösterilmektedir. Bu bir odalık küçük müzede inanılmıyacak derecede çok şey vardır. Eğer bu değerli eserler özel cemevânlara yerleştirilip daha müsait bir mekânda teşhirlenir sunulsalar muhakkak ki, iki büyük salonu işgal ederler. Bu müzede teşhir edilenler, nadir yazmalar (Yıldız Sarayı'ndan gelip te nadir olanların hepsi buradadır), minyatürlü yazmaların hemen hemen hepsi, hat değeri olanlar (Yakut-ı Musta'simi, Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman hatları gibi) ve genellikle saraydan gelen objelerdir.

Bu kütüphanenin binasının eskiliği ve kitapları artık kaldırmıyacağı ve bu açıdan da tehlikeli olduğu uzun yıllar tartışılmış ve nihayet Edebiyat Fakültesi'nin yanındaki eski Beyazıt hamamı yanında bir bina Üniversite Kütüphanesi olarak yaptırılmıştır. Bu bina bitmiş durumdadır. Yetkililerin verdiği bilgiye göre 1981 yılında bu kütüphaneye taşınması büyük bir olasılık içindedir.

Son yıllarda Üniversite Kütüphanesine UNESCO'nun maddî desteği ile mikrofilm çekme cihazı, mikrofilm banyo cihazı ve filmden filme çoğaltma cihazı alınmıştır⁵⁶.

Kütüphanede 1978 yılı istatistiğine göre 18.600 cilt yazma eser vardır. Bunların 9941'i Türkçe, 6963'ü Arapça, 1615 tanesi de Farsça yazmadır. Ayrıca çok az sayıda Ermenice, Rusça, Almanca, Fransızca ve İtalyanca el yazması eserler de bulunmaktadır.

Kütüphane İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı olduğu için kütüphanenin açık olduğu günler de Üniversiteye göre ayarlanmıştır. Yaz aylarında resmî tatil günleri hariç, sadece Salı ve Perşembe günleri açıktır.

Üniversite Kütüphanesi konusunu kapatmadan önce bu kütüphaneye yapılan önemli bir bağıştan bahsetmek çok yerinde olacaktır. Edebiyat tarihimizin değerli ve orijinal bilim adamlarından olan İbnülemin Mahmut Kemal İnal Bey (ö. 1957) ölümünden önce 1953 yılında bir vasiyetname ile taşınır nesni var nesni yok, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine bağışlamıştır⁵⁷. Kütüphanede yer durumu

56 «İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Çalışmaları», *İstanbul Üniversitesi Bülteni*, sayı 13, (Mart, 1980), s. 30-31.

57 Nihal Tayla, «İbnülemin Mahmut Kemal İnal ve Hakkı Tarık Us Kütüphanesi», *Basılmamış Tez*, (İstanbul, 1974), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, tez nr. 10312, s. 29 v.d.

zaten çok sıkışık olduğundan bu bağış (yazma eserler, matbu eserler, murakkalar, resim ve antika eşyalar) İstanbul Üniversitesi, Merkez binasına Tıp Tarihi Enstitüsü yanındaki odalardan birinde muhafaza edilmeğe başlanmıştır. Bu koleksiyonda matbu eserlerle birlikte 3808 adet eser bulunmaktadır. Bu sayıya levhalar ve diğer objeler dahil değildir. Koleksiyonda 1000 den fazla yazma eser bulunmaktadır. Ayrıca bu eserlerin konulara göre yapılmış bir defteri de mevcuttur. Fakat sonradan buradaki numaralar değiştirilmiştir. Koleksiyonun yazar ve eser adına göre yapılmış bir fiş kataloğu Üniversite Kütüphanesindedir.

Bu bağışın şu andaki durumuna gelince, bu kitapların muhafaza edildiği oda devamlı kapalı tutulmakta, ancak bu koleksiyondan bir eser istenince buradan çıkartılıp Üniversite Kütüphanesine getirilerek okuyucuya verilmektedir.

xv) Tıp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi⁵⁸

Adres: İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü Kütüphanesi
Tel. : 280937

Deontoloji kürsüsüne bağlı olan bu kütüphanede bugün 47 el yazması eser bulunmaktadır. Akil Muhtar Özden ve Neşet Ömer İrdelp koleksiyonlarındaki 2-3 adet yazmayı geçmeyen eserler de bu sayıya dahildir. *Türkiye Kütüphaneleri Rehberi* bu kütüphanede 201 adet yazma eser gösteriyorsa da⁵⁹ 1970 yılında bunların çoğu İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihine taşınmıştır.

xvi) İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü Kütüphanesi.

Tel. 24 19 20 den Tıp Tarihi istenecek.

58 Tıp yazmaları ile ilgili olarak bakınız : Muzaffer Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri ve Yazma Tıp Kitapları*, (İstanbul, 1959), s. 31-37.

59 *Türkiye Kütüphaneleri Rehberi*, (Ankara, 1957), s. 32. Oysa Muzaffer Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri Ve Yazma Tıp Kitapları* adlı eserinde bu sayıyı 504 olarak vermektedir (s. 23). Kütüphaneye ile yaptığımız konuşmada bu adedin 600 civarında olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

600 kadar yazması olan bu kütüphanenin yazmaları çoğunlukla Türkçe olup, büyük bir miktarı Türkçedir. Eserlerin çoğu 1933 yılından başlayarak Profesör Süheyl Ünver tarafından toplanmış, çoğu yine aynı profesör tarafından bağışlanmıştır. Kitaplar 1970 yılında bu kütüphaneye taşınmıştır. Süheyl Ünver'in tıp ve san'atla ilgili dosyaları yine bu kütüphaneye bizzat kendisi tarafından verilmiştir.

Bu kütüphanede haftada bir defaya mahsus olmak üzere Cuma günleri öğleden sonra Prof. Süheyl Ünver tarafından Türk süsleme sanatı ile ilgili kurslar verilmektedir.

Kütüphane, üniversitenin açık olduğu zamanlarda öğrenciye ve araştırmacıya açıktır.

xvii) Edebiyat Fakültesi, İslâm Araştırmaları Kütüphanesi
Tel. 28 54 20

Bu kütüphanede 143 cilt yazma eser bulunmaktadır. Bunların 37 si Türkçe, 98 tanesi Arapça ve 8 tanesi de Farsçadır.

Kütüphane, Fakültenin açık olduğu zamanlar içinde öğrenciye ve araştırmacıya açıktır. Araştırmacının Enstitünün müdüründen izin alması gerekmektedir.

xviii) Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Seminer Kütüphanesi.

115 ciltlik yazma eseri vardır. Bu kütüphane Üniversitenin açık olduğu zaamlar, öğrenciye ve araştırmacıya açıktır.

xix) İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi (Kuruluş 1928).

Adres: Kimyager Derviş Paşa Sok. No. 36. Beyazıt-İstanbul
Tel. : 22 36 26

Kütüphaneden genellikle Türkoloji ve Tarih öğrencileri yararlanmaktadır. Basma kitapların yanı sıra 70 kadar yazma eseri vardır. 1980 yılında vefat eden edebiyat tarihçisi Behçet Yazar'ın kitapları da bu kütüphaneye bağışlanmıştır. Kitapların içinde yazma eser olduğu öğrenilmişse de henüz gelen kitapların tasnifi yapılmadığından bu yazma eserler hakkında bir bilginiz yoktur. Kütüphanenin çalışma saatleri Üniversitenin çalışma saatlerine göre düzenlenmiştir.

xx) İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü.

Adres: Kuyucu Murat Paşa Medresesi. Beyazıt-İstanbul

Bu enstitüde 30 kadar yazma eser bulunmaktadır. Çalışma saatleri Üniversitenin çalışma saatlerine göre ayarlanmıştır.

xxi) İstanbul Teknik Üniversitesi Merkez Kütüphanesi

Gümüşsuyu Caddesi, no. 87 - İstanbul

Tel. 44 45 11

100 kişilik büyük bir okuma salonu olan bu kütüphanede 35 cilt yazma eser bulunmaktadır. Bu eserlerin çoğu teknik sahada yazılmış kitaplardır. Bu eserlerin çoğu Mühendishane-i Berr-i Hümayun Kütüphanesinden buraya gelmiştir. Birkaç tane yazma da halen Askeri Müze'dedir.

4— Belediyeye Bağlı Kütüphanelerde Yazma Eser İhtiva Edenler :

xxii) Belediye Kütüphanesi⁶⁰

Adres: Beyazıt Meydanı - İstanbul

Tel. : 22 12 59

İstanbul Belediyesine bağlı olarak hizmet veren bu kütüphane 40 kişilik bir okuma odasına sahiptir. 1929 yılında İstanbul Valisi ve Belediyesince bir müze ve kütüphane kurulması kararlaştırılmış ve derhal çalışmalara başlanmıştır. Kısa zamanda 10.000 kitap toplanmış, 1931 yılında da II. Beyazıt imaretinin medrese kısmında İnkılap Müzesi ve kütüphane hizmete sokulmuştur^{60a}. 1945 yılından itibaren bu bina yalnızca kütüphaneye tahsis edilmiştir.

Belediye Kütüphanesi 6 ana koleksiyondan oluşmuştur. 6) Muallim Cevdet, 2) Ziya Emiroğlu, 3) Yahya Recai Yok, 4) Talat Bayrakçı, 5) Osman Ergin ve 6) Belediye. Bu koleksiyon sayısı 1980 yılında 30 u geçmiş durumdadır. Rahmetli Ahmet Kutsi Tecer'in, ve Profesör Tarık Zafer Tunaya'nın da kitapları bu koleksiyonlar arasındadır.

⁶⁰ Bu kütüphane makalenin basımı sırasında Taksim, Atatürk kütüphanesine taşınmıştır.

^{60a} Orhan Durusoy, *İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu*, I, (İstanbul, 1953), s. II.

Bu kütüphanenin gazete ve mecmua açısından çok zengin bir kütüphane olduğunu söylemeden geçemeyeceğiz. 1980 istatistiğine göre 21.200 ciltlik gazete ve dergi koleksiyonu bulunmaktadır. Bu kütüphanenin diğer bir özelliği de 1722 ciltlik Ermenice ve 712 ciltlik Rumca kitap koleksiyonunun bulunmasıdır. Rahmetli Durusoy'un da dediği gibi Patrikhaneler, Rum ve Ermeni kütüphaneleri dışında hiçbir Türk kütüphanesinde bu denli zengin bir koleksiyon yoktur⁶¹. Belediye Kütüphanesinde toplam yazma eser sayısı 6543 e ulaşmış durumdadır. Bunlardan 356 adet yazma Belediye, 745 adet yazma ise Muallim Cevdet koleksiyonlarına aittir. Osman Ergin'in yazmaları ise henüz kataloglanmamış durumdadır. Osman Ergin, 10.000 ciltlik basma ve yazma eserlerden oluşan koleksiyonunu yarım asra yakın hizmet ettiği İstanbul Belediye Kütüphanesine bırakmıştır.

Kütüphane pazar hariç, diğer günler çalışma saatleri içinde okuyucuya açıktır. Her ayın 15 i temizlik dolayısıyla kapalıdır.

xxiii) Atatürk Kitaplığı

Mete Caddesi, Taksim - İstanbul

Tel. 40 09 45

Resmen 1980 yılında açılan bu kütüphaneye yapılan Salih Sel başışı içinde 34 adet yazma eser bulunmaktadır. Bunlar arasında *Şeyh Galip Divanı* ile *Menakıb-ı Hacı Bektâşi Veli* sayılmağa değer. Fakat asıl önemli olan bu yazmaların içinde son devir Cumhuriyet devri yazarlarının kimi eserlerinin defterler içinde otograf kopyalarının bulunmasıdır. Bunlardan Refik Halit Karay (*Yezidin Kızı*), Aka Gündüz (*Yaldız*), Peyami Safa (9. Hariciye Koğuşu) gibi yazarları ve adı geçen eserlerini sayabiliriz.

Kütüphane, resmî tatillerde ve Cumartesi-pazar günleri kapalıdır.

5— Vakıflara Bağlı Yazma İhtiva Eden Kütüphaneler

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı, Vatan Caddesindeki Türk Yazı Sanatları Müzesi'nde de yazma eserler vardır. Fakat bu müze ziyaretçilere ve araştırmacılara kapatılmıştır.

61 Orhan Durusoy, a.g.e., s. IV.

xxiv) İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi⁶²

Adres: Üçüncü Selim Camii, Hünkar Kasrı
Selimiye-Üsküdar

Tel. : Yok

1896 yılında Konya'da dünyaya gelen ilim adamlarımızdan İbrahim Hakkı Konyalı kütüphanesini Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağışlamıştır. Kütüphane 1978 yılında kendi adı ile Üsküdar-Selimiye'deki III. Selim Camii Hünkar kasrında hizmete açılmıştır. Kütüphanede kitap ve arşiv vesikası olarak 20.000 civarında eser ve belge mevcuttur. Yazma eser sayısı elde mevcut broşüre göre 10-15 civarında gösterilmektedir. Son zamanlarda bu kütüphaneye Fazıl Ayanoglu'nun da koleksiyonu getirilmiş olup, yazma adedi oldukça artmıştır.

Kütüphane, resmî tatiller dışında okuyucuya açıktır.

6— Banka, gazete gibi özel kuruluşlara bağlı yazma ihtiva eden kütüphaneler

xxv) Yapı ve Kredi Bankası Kütüphanesi

Adres: Divanyolu, Binbirdirek Meydanı, no. 12

Çenberlitaş-İstanbul

Tel. : 26 22 40

1975 yılında Çenberlitaş'ta kurulan bu kütüphanenin asıl amacı bankacılık konusunda bir ihtisas kütüphanesi geliştirmek, ayrıca Türk tarihi ve Türk kültürü ile ilgili konularda da koleksiyonlar toplamak böylelikle araştırmacılara geniş bir açıdan hizmet verebilmektir. Şimdiye kadar bu kütüphaneye gerek satış yoluyla gerekse bağış yoluyla gelen kitapların sayısı 70.000 i bulmuş durumdadır. 140 kişilik okuma salonunda yazar adına, eser adına ve konularına göre düzenlenmiş fiş katalogları ile açık raflarda müracaat kitapları bulunmaktadır. Dikkati çeken kimi koleksiyonların adlarını aşağıda veriyoruz : Profesör Cavid Baysun, Falih Rıfıkı Atay, Hamdullah Subhi Tanrıöver, Küçük Said Paşa, Profesör M. Fuad Köprülü, Vedat Neddin Tör(bağış), Yahya Kemal Beyatlı, Suat Hayri Ürgüplü(bağış)⁶³.

62 Buradaki bilgiler eldeki küçük broşürden elde edilmiştir.

63 Bu bilgi yine bu kütüphane ile ilgili broşürden elde edilmiştir.

Kütüphanedeki mevcut koleksiyonlar birleştirilerek konu tasnifinde Dewey sistemi uygulanmıştır.

Bu kütüphanedeki yazma adedi 1000 kadar olduğu söyleniyorsa da, henüz fiş kataloğu yapılmamıştır.

Kütüphane, cumartesi-pazar ve bayram günleri kapalıdır.

xxvi) Tercüman Gazetesi Kütüphanesi
Adres: Tercüman gazetesi, Topkapı-İstanbul
Tel. : 25 42 10/kütüphane istenecek

1976 yılında kurulan kütüphane, gazete binasının giriş katındadır. 500 ün üzerinde yazma eseri vardır. Bu yazmaların kataloglarının hazırlanması ve yayınlanması için çalışmalara başlanmış durumdadır. 300 ün üzerinde Türkçe, 15 kadar Farsça ve geri kalan kısmı da Arapça yazmalardan oluşmaktadır. 3 tane de Ermenice yazma eser bulunmaktadır.

Kütüphane pazar ve bayram günleri dışında açıktır. Yazma üzerinde çalışmak isteyenler izinle çalışırlar.

xxvii) Hakkı Tarık Us Kütüphanesi⁶⁴
Adres: Beyazıt-Sahaflar Çarşısı
Tel. : 22 81 23

Kütüphane binası II. Beyazıt Külliyesinin sıbyan mektebidir. 895/1490 yılında yapılmıştır. Bina Sahaflar çarşısının arkasında bulunan Kapalı Çarşı'nın Sahaflara açılan kapısının karşısındadır. İlk çıkan gazeteleri toplamakla kütüphane kurmağa başlıyan Hakkı Tarık Us vasiyetnamesinde Hakkı Tarık Us adıyla kurulacak bu kütüphanenin yönetiminin kendi soyadından gelen birisi tarafından yönetilmesini şart koşmuştur. Yılda bir kez Üniversite Rektörü tarafından kontrol edilen kütüphanenin mali işlemleri (memur ve müstahdemlere verilecek maaş, onarım gibi şeyler) bizzat Hakkı Tarık Us'un bu iş için ayırıp bir bankada bloke ettiği parayla yapılmaktadır. Kütüphane 1963 yılında açılmıştır. Gazete ve dergi koleksiyonları bakımından çok zengin olan bu kütüphanede 200 kadar yazma

64 Kütüphane için fazla bilgi almak üzere bakınız : Nihal Tayla, *a.g.e.*, s. 34 v.d.

eser bulunmaktadır⁶⁵. Yazma eserler için bir fiş katalog çalışması yapılmadığı için, bu rakamın ne kadar kesin olduğunu pek bilemeyiz.

Kütüphane pazar ve pazartesi günleri ile bayram günleri tamamen diğer günler ise saat 12 ye kadar kapalıdır. Bunun dışında hergün öğleden sonra açıktır. Genellikle Ağustos ayı içinde bir ay tatildir.

**

Bunların dışında yazma ihtiva eden üç kuruluşun da adlarını vermemiz gerekmektedir.

xxviii) Deniz Müzesi Kütüphanesi
Adres: Deniz Müzesi, Beşiktaş-İstanbul
Tel. : 61 00 40

Deniz Kuvvetlerine bağlı olan bu kütüphanede 123 adet yazma eser bulunmaktadır. Bunların 115 tanesi Türkçe, 4 tanesi Arapça, 1'i Farsça, 2 tanesi İtalyanca, 2 tanesi ise İngilizcedir. Deniz Müzesi Kütüphanesi Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Toplu Çalışmalarına katılmış olup, mevcut yazmalarını bu çalışmaların doğrultusunda fişlemiş durumdadır. Bu çalışmalar sırasında dikkatimi çeken bir eserden bahsetmeden geçemeyeceğim. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde şimdilik tek nüsha olarak bilinen Hazine 1565 numaralı *Mecmua-i Tevarih* adlı eserden yakın tarihlerde kop-ye edilen nüshadır. Bu eser, 55 numarada kayıtlıdır. Eserin özelliği sonunda bir indeksin bulunmasıdır. Kimi eserler de rahmetli İzzet Koyunoğlu'nun şahsi kütüphanesinden bu kütüphaneye gelmiştir⁶⁶.

Kütüphanede çalışma Deniz Kuvvetlerindekiilerin dışında izne tabidir. Müzenin açık olduğu günler kütüphane de açıktır.

xxix) Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi⁶⁷

65 Nihal Tayla, *a.g.e.*, s. 48.

66 Rahmetli İzzet Koyunoğlu ölümünden sonra bütün eserlerini Konya Belediyesi'ne bağışlamıştır.

67 Türkiye Kütüphaneleri Rehberinde (s. 72) 632 yazma eser gösterilmektedir. Fakat rasathanenin müdürü Sayın Muammer Dizer'le yaptığımız konuşma sonucunda yazma sayısının 574 olduğunu, kimi eserlerin mükerrerleri olduğu, kimilerinin de zayıf olduğu öğrenilmiştir.

Adres: Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi
Çengelköy-İstanbul
Tel. : 32 02 77

Millî Eğitim Bakanlığı, Kandilli Rasathanesi, Uzay ve Yer Bilimleri Araştırma Merkezine bağlı olan kütüphane, 1975 yılında yeni ve modern binasına taşınmıştır. Yazar ve eser adına göre fiş katalogları düzenlenmiş durumdadır. Kütüphanede matbu eserler dışında 574 cilt yazma eser mevcuttur. Bunların kataloğu iki cilt halinde basılmıştır⁶⁵.

xxx) Yüksek Öğretmen Okulu Kütüphanesi

Adres: Millet Caddesi. Çapa-İstanbul
Tel. : 25 82 60

Halen Turizm ve Otelcilik Okulu olarak hizmet veren Yüksek Öğretmen Okulunun kütüphanesinde *Türkiyenin Bilgi Depoları* (Hazırlayan : E. Erkmek, Ankara, 1978) adlı eserde 6874 adet yazma eser gösterilmesine rağmen yerinde yapılan inceleme sonucunda 1977 yılında İzmir, Atatürk Lisesi'nden gönderilen 10 adet yazmadan başka yazma eser tesbit edilememiştir. Bu eserler şunlardır : *Hadikatü's-sueda*, *Fasih Dede Divanı*, *Hilye-i Hakani* (2 adet), *Takvimü't-tevarih*, *Muhammediye* (3 adet), *Ravzatü's-şüheda* (Farsça), ve *Şerhü Miftah* (Arapça)dır. Bu yazmaların Süleymaniye Kütüphanesine devredilmesi yerinde olur.

Yazınızı bitirmeden evvel 1979 yılında Taşkışla'da kurulan Bilim ve Teknoloji Enstitüsü'nden de söz etmek istiyorum. Bu enstitü yazma ihtiva etmiyor, fakat Türkiye'deki mevcut yazma kütüphanelerini tarıyarak müsbet bilimlerle ilgili yazmaların numaralarını tesbit ediyor. Bu çalışmaların sonucunda müsbet bilimlerde yazılmış olan bütün yazmaların nerede bulunduğunu, adını ve yazarını, numarasını belirtmesi açısından bir bilgi deposu görevini görecektir. İşte bu açıdan bu enstitü çalışmaları son derece ilgi çekicidir ve takdire şayandır. Teknik Üniversite Kütüphanesindeki yazma eserlerin bu enstitüye taşınması sözkonusudur.

Bu çalışmalar sırasında bana yardımcı olan tüm kütüphaneci arkadaşlarıma burada teşekkürü bir borç bilirim.